

DE STILTE VAN DE ANDER

Abdelkader Benali

De stilte van de ander

Over hoe stilte ons overeind houdt

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

*Dank aan het Nationaal Comité 4 en 5 mei, voor de
vergoeding aan de dichters en uitgevers.*

Enkele fragmenten uit de lezing 'De stilte van de ander' zijn door Benali in eerdere vorm gepubliceerd bij *de Correspondent*, en uitgesproken tijdens de 4 mei-lezing in Utrecht in 2017.

Copyright © 2021 Abdelkader Benali

De rechten op de afzonderlijke gedichten en vertalingen berusten bij de auteurs en/of hun rechtsopvolgers en/of de uitgeverijen. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslagontwerp: Jan van Zomeren

Portret auteur: Bob Bronshoff

Typografie: Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 295 4442 9 / NUR 320

 Abdelkader Benali

 @abdelkabenali

www.arbeiderspers.nl

Inhoud

Inleiding. Apologie van een Marokkaan	7
De stilte van de ander	23
HIER KOMT DE VRIJHEID. TIEN GEDICHTEN	41
Alfred Schaffer, <i>dag(droom)</i> # 3	42
Maureen Ghazal, We dragen onze grond	43
Roelof ten Napel, SONNET XCI	45
Lamia Makaddam, لو كان الأمر بيدي / Als het aan mij lag	46
Derek Otte, Nou en of	48
Iduna Paalman, Geschiedenisles	50
Tsead Bruinja, <i>yn in oar syn hûs wenje/in het huis van een ander wonen</i>	52
Dean Bowen, <i>ik ben geboren Arowak</i>	54
Ellen Deckwitz, Vrijheid (een vrolijke soefi)	57
Anne-Fleur van der Heiden, Foula	58
Verantwoording	61

Inleiding

Apologie van een Marokkaan

Dat ik door het Nationaal Comité 4 en 5 mei werd gevraagd om in 2021 de 4 mei-lezing te geven zag ik als een vervolg op het statement dat Arnon Grunberg in 2020 maakte voorafgaande aan de dodenherdenking in de Nieuwe Kerk. In zijn lezing stelde hij dat uit de Jodenvervolging een belangrijke les te trekken viel over discriminatie en achterstelling in onze huidige tijd. De vernietiging van de Joden had niet kunnen plaatsvinden zonder een daaraan voorafgaande stelselmatige haatcampagne, gevoed door klassieke antisemitische denkbeelden waarin Joodse burgers tot *Untermenschen* werden gemaakt. Grunberg hoorde duidelijke echo's in onze tijd. De schrijver moet signaleren, soms met de geschiedenis in de hand, Grunberg deed dat.

De demonisering van bevolkingsgroepen door politieke partijen was weer hoogst actueel, Grunberg constateerde dat we in die zin niet veel opgeschoten waren sinds de jaren dertig. Altijd tricky om naar de jaren dertig te verwijzen, men slaat al snel de plank mis. Men kan zelfs stellen dat naar de jaren dertig verwijzen een cliché van jewelste is geworden. In die zin zei hij niets nieuws, de noviteit zat hem in het podium dat hij koos om dat onder onze aandacht te brengen: de 4 mei-lezing, waar voorgaande sprekers zich wel uitspraken, maar niet zo polemisch. Grunberg, zelf een

kind van Holocaustoverlevenden, koos ervoor om voortschrijdende polarisatie rond minderheden dwingend te koppelen aan de jacht op minderheden toentertijd. Door islamofobie en racisme te verbinden aan het klassieke antisemitisme maakte Grunberg de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog actueel. Het zal hem daar niet om te doen zijn geweest, maar prompt barstte een verbaal geweld los rond deze uitspraak.

Op het moment dat hij aan zijn lezing begon, kwam ik net terug van een rondje hardlopen. Het was warm en ik had de balkondeuren wijd opengezet zodat een briesje mijn Marokkaanse lichaam kon afkoelen, waarvan het zweet in druppels van mijn bruine huid afgleed. Aandachtig luisterde ik naar het morele explosief van Grunberg in het publieke debat. Hoe haalde Grunberg het in zijn briljante hoofd om over Marokkanen te beginnen op deze sacrosancte dag? Ik vroeg me af of hij niet een tikkeltje naïef was en al te lang in het buitenland verbleef, want iedereen in Nederland weet inmiddels dat wie over Marokkanen spreekt gedoe krijgt en dan formuleer ik het nog netjes. Je roept een ramp over jezelf af. Nog steeds heel netjes.

Hoewel die lezing van Grunberg niet helemaal uit de lucht kwam vallen. Hij was namelijk de laatste jaren steeds geëngageerder geworden. De wapens van ironie, waar zijn cynische wereldbeeld in gehuld ging, kregen er armatuur bij: die van de voorvechter voor minderheden, als buitenstaander werd hij de maatschappelijk betrokken intellectueel. Ik was alleen bang dat hij door die positie vervolgens nooit meer kwaad ging spreken over minderheden, want je kunt niet voor de zwakke groep opkomen, om die daarna polemisch te bestrijden. Maar ook minderheden

hebben polemieken nodig, want het houdt ze scherp. Interessant genoeg richtte de polemische Grunberg (die werkelijk iedereen in Nederland die er intellectueel toe deed zo'n beetje de maat had genomen) zich niet op leden van minderheidsgroepen – bij hen opereerde hij omzichtiger. Daarmee loopt Grunberg in de pas met de rest van de intelligentsia van Nederland, die als het om vreemdelingen gaat zich altijd heeft gehouden aan de politiek correcte lijn. Of dit de migranten heeft geholpen in hun emancipatie is een vraag die navorsing verdient. Je zou kunnen beweren dat Nederlandse minderheden zijn achtergesteld in hun publieke emancipatie, omdat ze vrij lang uitgezonderd waren van polemieken.

Sinds de opkomst van populisten is die tijd definitief voorbij, al denk ik soms met weemoed terug aan hoe onschuldig de migrant toen nog was, hoe hij in die onschuld zijn gang kon gaan en richting het licht groeien, ongehinderd door de schaduwen van de opgepompte nationalistische haat. Voor het Britse dagblad *The Guardian* schreef ik in 2010 een essay over hoe oprukkende populistische partijen, die zich steeds nadrukkelijker nationalistisch uitten, de beschaafde onverschilligheid jegens migranten ruw hadden weggerukt. Sindsdien zijn we op een glijdende schaal beland, wat ertoe heeft geleid dat vandaag de dag politici, bestuurders en presentatoren ongegeneerd de meest rauwe vooroordelen over migranten kunnen spuien zonder dat het hun carrière of rol in de samenleving schaadt. Wat dat betreft is het morele kompas van Nederland danig van slag. Onze maatschappij is blind geworden voor haar eigen blindheid. Men dient een schrijver te zijn om die bijziendheid te kunnen begrijpen, want sociologische, politico-

logische en psychologische verklaring modellen schieten tekort. Hoe kan het dat het humanistische, tolerante Nederland dat met zijn doctrine van onverschilligheid zo'n prachtige ruimte creëerde waarin minderheden zich in hun tradities en praktijken beschermd voelden, zo afglijdt richting een verstikkende nadruk op het eigenbelang?

De samenleving was veranderd en ook Grunberg veranderde mee. Negatieve uitlatingen over migranten waren allang niet meer voorbehouden aan populistische partijen – een aantal wakkere columnisten als Peter Breedveld had al jarenlang gewaarschuwd dat vroeg of laat racisme en islamofobie geïnstitutionaliseerd zouden worden. Toen was er al veel media-aandacht rond de kinderopvangtoeslag, waaruit bleek dat de Belastingdienst met een gekleurde bril door de bestanden ging en zich in het enthousiasme om mogelijke fraudeurs van kleur op te pakken bediende van racistische taal. Mijn vrouw was rond dit tijdstip zwanger van onze tweede dochter, onze eerste hadden we naar de kinderopvang gebracht. Onze exotische achternamen die in een paradijselijk verleden aanleiding tot verwondering en vertedering waren geweest, werden door het belastingapparaat met wantrouwen bekeken. Om die reden zouden we natuurlijk nooit afzien van kinderopvang. Maar toch. Het zaadje van onbehagen was geplant, precies waar de nieuwe spruit ontkiemt.

Een paar dagen na de 4 mei-lezing ontmoette ik Grunberg in een talkshow waar we in gesprek gingen met politiek voorman Joost Eerdmans. Zelf was ik natuurlijk uitgenodigd voor de Marokkaanse inbreng, want geen Marokkaan aan tafel hebben wanneer het over Marokkanen gaat dat

kon natuurlijk niet, al had ik menige discussie gezien over Marokkanen waarin geen enkele Marokkaan inspraak was geboden dus zo verbazingwekkend zou het ook niet zijn geweest als men dit dossier zonder inbreng van een m/v had afgedaan. Afijn, ik was meer dan bereid om die representatieve rol op me te nemen, want je voelt je ergens verantwoordelijk en wie zich verantwoordelijk voelt is ijdel. De verwachting dat we aan tafel werkelijk een gesprek zouden voeren over waarom Marokkanen in dit land aangeschoten wild zijn werd in de eerste minuut van het gesprek meteen prachtig de grond ingeboord. Wat zich ontspon was een aaneenschakeling van jij-bakken en valse terzijdes die ook heel makkelijk zonder Marokkaan als secundant afgewikkeld hadden kunnen worden.

Het gesprek draaide meer om vorm dan om inhoud en voor mij als tweedegeneratiemigrant was er eigenlijk geen ruimte, want al snel bleek dat beide partijen van plan waren om de Tweede Wereldoorlog voort te zetten, alleen dan met andere middelen. Binnen een minuut waren de woorden 'oostfront' en 'ss'er' al gevallen en ging het over het karakter van de nationale herdenking. Moesten we dan ook alle collaborerende Nederlandse jongens die waren gesneuveld in nazi-uniform gaan herdenken? Eerdmans leek daarop te hinten, Grunberg kapte dat af. Op dat moment kwam niet in me op om het verhaal te vertellen van mijn voorouders, die met de fascist Franco mee waren getrokken om tegen de communisten te vechten. Hiermee had ik aan deze stamtafel van keuvelend Nederland het verhaal van de Tweede Wereldoorlog breder kunnen trekken om te laten zien dat het heus niet alleen een Europese witte aangelegenheid was. Maar was het in me opgekomen, dan had ik

het nog niet gedaan. Je wilt tenslotte niet voor de discussie gaan liggen.

Eerdmans deed waar populisten goed in zijn: grote woorden gebruiken om onfrisse zaken te suggereren en daarmee enige vorm van genuanceerd spreken onmogelijk te maken, wetende dat hij anders naar voren zou komen als de keizer die geen kleren heeft. Hij demoniseerde Grunberg en ook ik kreeg een veeg uit de pan met de suggestie dat ik in tegenstelling tot de meerderheid van de Marokkanen wel een baan had, of iets van soortgelijke strekking, waarmee hij zonder het te beseffen wellicht aantoonde waar Grunberg een paar dagen geleden op had gewezen, dat Marokkaan zijn in Nederland betekent dat je individualiteit te allen tijde kan worden opgeschort om plaats te maken voor de grove groepsgeneralisatie.

Op dat moment begreep ik dat Eerdmans deze kwaad-aardige aanval al bij onze ontmoeting voorafgaande aan de uitzending had voorbereid. Ik was erin getrapt. Hij had er toen voor gezorgd dat ik met een heel positief beeld van hem de uitzending inging. Toen was hij slijmerig, op het kruiperige af, naar mij toegekomen om zich voor te stellen. Hij deed het voorkomen alsof we elkaar al best wel goed kenden, wellicht zelfs ergens gemeenschappelijke interesses hadden en dat kweekt natuurlijk een band. Het waren achteraf gezien de doortrapte praatjes van de louché tweedehandsautoverkoper. Hij sprak me met u aan. Hij begon te vertellen over het hardlopen want net als ik deed hij daar fanatiek aan alleen niet op zo'n niveau als ik. Hij had me gecompimenteerd met mijn marathontijden, zelf rende hij ook – alleen een stuk langzamer. Hij was al hard op weg om zich een plekje in mijn hart te veroveren.

Zodra de camera's gingen draaien, gooide hij die beschaving overboord en kroop hij in de huid van de wildeman. En liet hij zien dat de goodwill die hij bij me had opgebouwd bedoeld was om me nog harder te kunnen raken, in mijn waardigheid, in mijn kwetsbaarheid, in mijn naïeve geloof dat elk mens bij voorbaat respect verdient.

Rechts populisme gedijt onder hypocrisie en leugens, wat slechts een persoonlijke observatie is. Doe ermee wat u wilt.

Delen van het gesprek zat ik erbij en keek ernaar. Gek genoeg ging het hier over Marokkanen, en hoewel ik erbij zat, had ik geen moment het gevoel dat ik geacht werd iets van reflectie over die aangesproken groep te berde te brengen. Ik vroeg me af of er in de afgelopen dagen iemand van het journaal de Marokkanen van Nederland had gevraagd hoe ze over die uitspraak van Grunberg dachten. Hij had tenslotte ook namens hen gesproken. Hadden ze gevoeld dat er een belangrijke schrijver voor ze was opgekomen? Wat vond eigenlijk Ali in Boxmeer ervan en Mohammed in Haarlem en Khadija in Den Haag? Had iemand ze gevraagd of ze erdoor geraakt waren? Of ze het verband zagen? Verdienende dit belangrijke statement op dat podium niet een enquête onder de Marokkanen? Ik meen dat dat niet is gebeurd.

De Marokkaan is een symbool geworden voor verschillende dingen: de verloren onschuld, de extremist, de crimineel, de hoofddoek en het slachtoffer. Zelden wordt hij gezien als symbool voor weerwoord. Weerwoord wordt alleen verlangd wanneer men hem van iets wil beschuldigen. Dan mag de Marokkaan m/v in een plichtmatig ritueel de aantijgingen van zich afwerpen, woede tonen of zijn frus-

tratie prevelen, waarna er snel wordt geschakeld naar geschokt Politiek Den Haag. Het publieke debat is inmiddels zo gevorderd dat het de hele discussie over Marokkanen zonder Marokkanen kan afdoen. De blik van de Marokkaan op zijn zaak is overbodig. Eenmaal losgezongen van de beschuldiging door het weerwoord blijft voorgoed de vraag hoe het zover is gekomen dat men zich moest verdedigen tegen zoveel aantijgingen, zoveel gescheld, zoveel *mépris*. De vernedering is compleet wanneer men je op de schouder klopt om te zeggen dat je je toch maar kranig hebt geweed, dat je al het gelijk van de wereld hebt en dat je gewoon op de oude voet verder moet gaan met jezelf zijn, want dat zal uiteindelijk winnen. Terwijl net bleek dat het oude zelf tot de ondergang had geleid.

Vanwege de afstand die ik begon te voelen, begon ik te mijmeren over de vraag in hoeverre een Joodse jongen uit het welvarende Amsterdam-Zuid met een geprivilegieerde achtergrond zich kon vereenzelvigen met de Marokkanen in Nederland. Kon het zijn dat Grunberg de Marokkaan romantiseerde? Dat de Marokkaan voor hem meer een fictief personage was dan een werkelijk persoon? Dat voor Grunberg net als voor zoveel andere Nederlanders de Marokkaan een concept was, een zinnebeeld, iets wat je naar je hand kon zetten?

Zouden er Marokkanen zijn geweest die licht ironisch hebben geconcludeerd dat Grunberg voor zijn beurt sprak? Dat het Marokkanen mogelijk in een heel lastig parket bracht doordat hun situatie, hoe miserabel en pijnlijk ook, niet in verhouding kon staan tot de honderdduizenden Joden die van huis en haard werden verdreven? Bleef – bij het ontbreken van enige kritische distantie ten aanzien van

de benoemde groep – zo'n uitspraak niet vooral raak en prachtig daar op dat moment en slechts daar?

Na de talkshow spraken Grunberg en ik met elkaar af dat hij me zou komen opzoeken in Amsterdam Nieuw-West om meer Marokkanen te ontmoeten. In een mail schreef hij dat hij in eerste instantie van plan was geweest om naar Oostenrijk af te reizen om moslim te worden, maar je kon immers ook moslim worden in Amsterdam Nieuw-West. Ik kon er wel om lachen en vroeg me geen moment af wat de gevolgen zouden zijn als een mail zou uitlekken, waarin ik beweerde dat ik van plan was om naar Berlijn af te reizen om joods te worden. Ik zag in het grapje ook geen lichtzinnigheid rond het proces van bekering tot de islam, een proces dat voor sommigen met heel wat pijn en moeite gepaard gaat en de uitdrukking kan zijn van een heel diep verlangen, een verlangen waar men, als men er eenmaal aan heeft toegegeven, toch ook een prijs voor moet betalen. Bekeerling zijn in Nederland is toch ook tussen wal en schip vallen. Je kunt niet meer terug naar je oude nest, maar het nieuwe moslimnest blijkt ook doorniger te zijn dan men dacht. Ik herinnerde me bij het lezen van de mail van Grunberg de bekeerlingen die in de periode van de ramadan het vasten niet konden breken in gezelschap van familie. Moslim worden in Nederland betekende vaak ook eenzaam worden in Nederland.

De maanden gingen voorbij, het werd december. Ik kreeg een telefoontje. Of ik op 4 mei de lezing zou willen geven. De uitnodiging van het 4 en 5 mei-comité nam ik meteen aan, al kon ik niet bevroeden dat de lezing ook weer uit mijn handen zou glippen. Het publiek zou ontdekken dat de Onschuldige Marokkaan niet bestaat. Waar

het mij om ging was dat de uitnodiging van het comité direct voortvloeide uit het betoog van Grunberg. Doordat Grunberg zich identificeerde met Marokkanen moest een Marokkaan gevonden worden die zich kon identificeren met Grunberg. Dat was zo klaar als een klontje.

Het statement van Grunberg is namelijk een uitnodiging aan vreemdelingen in Nederland om vanuit hun maatschappelijke positie te spreken over de geschiedenis. Die uitnodiging moest ik wel aannemen, want haar afwijzen zou niet alleen het afwijzen van de lezing zijn, maar ook het afwijzen van Grunbergs pleidooi. Dus door niet in te gaan op de uitnodiging zou ik eigenlijk zeggen dat er geen verband is tussen de vervolging toen en het racisme nu. Daarnaast zou het zeer onbeleefd zijn geweest. (Tussen haakjes moet ik toegeven dat ik deze intellectuele rechtvaardiging voor mezelf formuleerde toen ik me al had teruggetrokken als spreker op 4 mei.)

Grunberg idealiseert de Marokkaan, in dezelfde mate waarin de politiek de Marokkaan idealiseert en demoniseert. Je kunt de Marokkaan overal voor inzetten, hij is de pakezel van het maatschappelijk onbehagen. Zeg 'Marokkaan' en het gesprek kan gaan over uiteenlopende onderwerpen, zoals voetbal, vrouwenrechten, islam, arbeidsmarkt, discriminatie, hoger onderwijs, leerachterstanden, burgerrechten en identiteitspolitiek. De Marokkaan is een grabbelton. Elke cultuur heeft nu eenmaal een pakezel nodig. Uiteindelijk zullen er nieuwe pakezels komen. Schrijvers zijn pakezels van ideeën, Marokkanen zijn pakezels van sentimenten. Wat draagt een Marokkaans-Nederlandse schrijver als last?

Voor vierentwintig uur was ik de Goede Marokkaan, en

toen werd ik de Slechte Marokkaan. Ik zal hier niet verder uitweiden over de aanleiding tot mijn terugtrekking. Daar is genoeg over geschreven, de (sociale) media zijn er gretig op gedoken. Ik wil slechts een ervaring delen. Omdat de uitnodiging om te spreken mij uit handen is genomen, vind ik dat mij een kans wordt ontnomen om de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog te verbreden. Op die verbreding is helaas een groeiend taboe ontstaan. Ook daar wil ik hier niet verder op ingaan, de reacties op mijn terugtrekking waren niet mals. Ergens las ik dat de 4 mei-lezing de afgelopen jaren Jodenvrij was gemaakt. Ik wil niet aan cynisme doen, maar moet het wel benoemen.

Tot mijn spijt moet ik concluderen dat het taboe een bovengemiddelde kracht uitoefent in onze samenleving. Rond dit taboe moeten migranten zich maar zien te verhouden tot de geschiedenis. Hoe verhoud je je tot het verleden wanneer die geschiedenis taboe is? Een lastige vraag die een mens wakker kan houden, zowel 's nachts als overdag. Want ik wilde heel graag het symbolische werk doen dat schrijvers bij uitstek kunnen: door het vertellen van verhalen omzichtig de barrières weghalen die door taboes worden opgeworpen. Ik weet natuurlijk niet of me dit zou zijn gelukt. Omdat ik niet de kans heb gekregen om te spreken, kan ik me uitleven in alle mogelijke scenario's. In die zin heeft het taboe me ook bevrijd. In mijn hoofd kan ik de lezing honderd keer houden, alle versies zijn even belangrijk.

Terug naar de uitnodiging van Grunberg en waarom zijn lezing een symbolische handreiking was. Hij zegt: wat Marokkanen nu overkomt, overkwam Joden vroeger ook. Er zijn parallellen. Door de uitnodiging aan te nemen stem

ik in met die parallel. Ik zeg: Joden en Marokkanen hebben als minderheidsgroepen in dit land, zoals alle minderheidsgroepen, te maken met negatieve bejegening, stereotypen, vooroordelen, kortom alle negatieve krachten waar je een jongere generatie liever niet mee opzadelt. Door de uitnodiging aan te nemen bevestig ik dat we in hetzelfde kamp zitten: het kamp tegen ongelijkheid, racisme, antisemitisme en islamofobie.

De rede van de dodenherdenking is een zeer plechtig, voornaam ritueel dat een sacraal karakter draagt. Sacraliteit veronderstelt een ongewijzigde status, dat is in het geval van de dodenherdenking niet het geval. Sinds de invoering van het ritueel is er – los van de twee minuten en de taptoe – gesteggel over de invulling ervan. In het begin werden de omgekomen Joden niet eens herdacht. Men stond alleen stil bij de omgekomen militairen en verzetsstrijders. Toch vergeten we op zo'n dag dat om de geschiedenis een plek te geven, het ritueel zelf constant bevraagd moet worden. Zo niet, dan gaat het zoals met alle rituelen: het blijft waardevol voor een steeds kleiner wordende groep.

Ik voelde me niet geroepen om over de invulling ervan een mening te hebben. 4 mei had een tweeledige invloed op me. Allereerst confronteerde die dag me met het zwijgen van het geweten, want het geweten spreekt niet maar zwijgt en commandeert daarmee het best. Ten tweede, na 4 mei groeide de nieuwsgierigheid naar de betrokkenheid van mijn voorouders bij het grote wereldgebeuren van de jaren dertig tot veertig. Misschien had ik op 4 mei 'de Marokkaan' kunnen uitbannen en was er daarmee een verhaal toegevoegd, want de armoe van onze tijd is dat we maar mondjesmaat nieuwe verhalen toelaten. De tragedie is dat

men graag over mij praat, maar vergeet mij, als bezitter van de Marokkaanse identiteit, te vragen hoe die Marokkaan eruitziet.

Veel weet ik niet, één ding weet ik wel: of je er wel of niet bij hoort is in hoge mate afhankelijk van de ontvangende groep. Die beschikt over het culturele kapitaal om je een plek te gunnen. Die plek kan verworven worden door middel van lezingen, opdrachten, een opleiding, noem maar op. Daar zouden heel veel Marokkanen bij gebaat zijn. Ik meende dat ik door de lezing te geven sommige Marokkanen had kunnen helpen. Daarbij moest ik denken aan een docent op een vmbo in Den Bosch die me met droge ogen vertelde dat hij als jongen veertig keer was geweigerd voor een werkplek. Hij had er geen emotie bij. Het was een feit. Dat was wat buitengesloten worden met je deed: het maakte je kalm, een beter mens en wijs. Hij vertelde dat hij inmiddels zover was gekomen dat hij met sommige Marokkaanse jongens op stagebezoek ging om de angst voor de ‘zoveelste Marokkaan’ weg te nemen.

Wanneer je een groot podium wordt aangeboden, passen kleine woorden niet. Intuïtief begreep ik meteen dat ik door daar te gaan staan ook angst kon wegnemen. Een lezing kan veel toevoegen aan het culturele kapitaal van het land. In nog geen vierentwintig uur was ik met mijn status van iemand die zijn hele carrière iets toevoegt aan het culturele kapitaal van een land als ‘bruggenbouwer’, geworden tot iemand die geen knip voor de neus waard is, die intrinsiek slecht is, die kapotmaakt. En de gretigheid waarmee hordes mensen deze opvatting omarmden, hoefde me niet te verbazen. Wat ik ontdekte was dat Arnon Grunberg gelijk heeft: een deel van Nederland staat op elk

gewenst moment klaar om een heksenjacht te beginnen. Ze zullen instemmen met het wegvoeren van mensen omdat ze er ten diepste van overtuigd zijn dat mensen geen individuen zijn, maar te allen tijde deel uitmaken van een groep en die groep heeft een essentieel karakter. Met al het optimisme dat automatisch in me opborrelt als tegendruk bij zwaarmoedigheid kreeg ik dit niet van me afgeschud. Je kunt levend doodverklaard worden. De man die veertig keer was afgewezen voor een baan en ik konden elkaar de hand schudden. Een privilege heb je totdat het je wordt afgenomen.

Wat ik het publiek moest mededelen was dat ik tot mijn spijt moet bekennen dat ik nooit van plan was geweest om de Onschuldige Marokkaan te zijn. Het had mijn kansen op een geweldig succes in deze samenleving waarschijnlijk eerder beperkt dan verstevigd. Al die jaren was ik gewoon bezig geweest met het pakken van kansen en omdat Darwin heerst, was het adagium dat ik geen andere keuze had dan of me aan te passen of te verdwijnen, en dat aanpassingsvermogen zal ook mijn moraal hebben aangetast.

De Onschuldige Marokkaan is gezegend omdat hij niet weet in wat voor emotioneel mijnenveld hij zich begeeft. De Onschuldige Marokkaan is gezegend omdat mensen bereid zijn om hem veel te vergeven en om hem ook weer snel te vergeten. De geschiedenis speelt zich voor de Onschuldige Marokkaan nu af. De verdrijving uit het Paradijs is de dag dat de Onschuldige Marokkaan weet dat hij alleen nog maar in herhaling kan vallen en zijn stem toevoegen aan al die andere echo's die zuchten naar verlossing. Men moet onbevlekt tot het ritueel komen. De Onschuldige Marokkaan wist niet dat hij schuldig was, het moest

hem verteld worden. Het moest hem ingefluisterd worden. En hij doet de maatschappij geen groter plezier dan te reageren met een volmaakte stilte.